

nitelikleri; Hindular'da kast sistemi ve farklı kastlara özgü kurallar, kutsal metinler, dinî ve medenî hukukun kaynağı, putperestlik ve putlar, kurban ve kefarete törenleri, kutsal yerler ve ziyaret âdâbı, sadakalar, davalar ve cezalar, yeme içme âdâbı, dinî bayramlar ve oruç günleri, uğurlu ve uğursuz günler, evlilik, miras ve ölümle ilgili uygulamalar gibi hayatın her alanıyla ilgili ayrıntılı bilgiler içerir. Eserde ayrıca Hint dili ve edebiyatı, düşüncesi, coğrafyası, tarihi, astronomisi ve astrolojisi gibi Hint kültürü ve bilimine ait hemen her konuda mâlûmat yer alır.

Bîrûnî eserinde kendi yerine Hindular'ı konuşturmayı ve onların eserlerinden uzun alıntılar yapmayı tercih etmiştir. Bölümlerin çoğu üç kısımdan oluşur. Birinci kısım, konunun müellif tarafından anlaşıldığı şekliyle ortaya konduğu kısa bir girişten ibarettir. İkinci kısımda dinî inanç ve uygulamalara dair Sanskritçe eserlerden uzun iktibaslar veya edebiyat, tarih, coğrafya ve hukuk konularına, Hint örf ve âdetlerine dair bilgiler yer alır. Üçüncü kısımda ele alınan konuların İslâm, Yunan veya İran düşüncesiyle benzerlikleri üzerinde durulur ve karşılaştırmalara yer verilir. Bazan da müellif bölümün sonunda kendisinin ulaştığı neticeyi kısaca zikreder. Dolayısıyla her bölüm belli bir plan doğrultusunda sistematik biçimde yazılmıştır (*Al-Beruni's India*, tercüme edenin girişi, s. XXIV-XXV).

Eserin, İslâm inanç ve uygulamalarından farklı olan Hint dini ve düşüncesinin Sind, Pencap, Kâbil ve Gazne gibi bölgelerde Hindular'la iç içe yaşayan müslümanlarca anlaşılmasını kolaylaştırmak ve -Bîrûnî'nin ifadesiyle- dinî konularda Hindular'la tartışmak veya onlara yakın olmak isteyenlere bilgi vermek amacıyla yazıldığı anlaşılmaktadır (*a.g.e.*, I, 6-7). Fakat Bîrûnî'ye göre eseri bir polemik kitabı değildir. Bu sebeple eserde müellif tarafından yanlış olduğu düşünülen Hindu öğretileri ve uygulamalarına itiraz edilmemiş, karşı tezler ileri sürülmemiştir. Hindu rivayetlerindeki bazı tarihî tutarsızlıklara işaret edilmekle birlikte genellikle Hindular'ın inançları olduğu gibi anlatılmış, gerektiği yerlerde İslâm ve Grek düşüncesiyle benzerlikler üzerinde durulmuştur. Bîrûnî özellikle ruh göçü, putperestlik ve panteist yaratma öğretisi gibi birçok kültürde var olan genel konuları ele aldığı bölümlerde Yunan düşüncesinin yanı sıra sâfî ve hıristiyan görüşlerine de yer vermiştir (*a.g.e.*, I, 7).

Tahkîku mâ li'l-Hind, Bîrûnî'nin Hint kültürüne dair ilk çalışması değildir. Mu-

kaddimedede belirttiğine göre Bîrûnî bu eseri kaleme almadan önce biri bütün varlıkların mahiyetine dair *Sankhya*, diğeri ruhun bedensel (maddî) engellerden kurtuluşuna ilişkin *Patanjali* olmak üzere Hinduizm'e ait iki önemli eseri Arapça'ya tercüme etmiştir. Bundan dolayı Hint kültürüne vukufundan emin bir şekilde eserini, müslümanların başka hiçbir kaynağa ihtiyaç duymadan bütün Hint inanç ve uygulamalarını öğrenebilecekleri bir kitap olarak tanımlamıştır (*a.g.e.*, I, 8). Bununla birlikte eser, dinî metin olarak *Bhagavad Gita* ve *Puranalar*'dan daha önemli konumdaki *Vedalar*'a ve *Upanişadlar*'a atfı yapılmaması, Hindistan'ın siyasi tarihinden ve Budizm, Jainizm gibi Hint kökenli dinlerden yeterince söz edilmemesi yahut hiç bahsedilmemesi ve bölümler arasındaki orantısızlık yüzünden eleştirilmiştir.

Eser, C. Edward Sachau tarafından tahkik edilerek Almanca'ya (1883-1884) ve İngilizce'ye (1887-1888) çevrilmiş, hem Arapça tahkikli neşri (Londra 1887) hem de *Alberuni's India* adlı İngilizce çevirisi giriş ve notlarla birlikte yayımlanmıştır (I-II, London 1888, 1910; tıpkıbasım, Frankfurt 1993). Kitabın Arapça iki ayrı baskısı 1958'de Haydarâbâd'da ve 1983'te Beyrut'ta gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kıvâmüddin Burslan tarafından Türkçe'ye yapılan tercümesi henüz yayımlanmamış olup mütercimim kendi el yazısıyla kaleme aldığı nüsha Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bîrûnî, *Tahkîku mâ li'l-Hind*, Haydarâbâd 1377/1958; a.e.: *Alberuni's India: An Account of the Religion, Philosophy, Literature, Geography, Chronology, Astronomy, Customs, Laws, and Astrology of India About A.D. 1030* (trc. E. C. Sachau), London 1910, I, 6-8, ayrıca bk. tercüme edenin girişi, s. XXIV-XXV; Günay Tümer, "Beyrunî'nin Karşılaştırmalı Dinler Tarihi Çalışmaları", *Beyrunî'ye Armağan*, Ankara 1974, s. 209-230; a.mlf., *Bîrûnî'ye Göre Dinler ve İslâm Dini*, Ankara 1975; Ahmad Hasan Dani, "Al-Bîrûnî's India: A Re-Evaluation", *Al-Bîrûnî: Commemorative Volume - Proceedings of the International Congress Held in Pakistan, November 26 - December 12, 1973* (ed. Hakim Mohammed Said), Karachi 1979, s. 182-189; A. M. A. R. Fatimi, "Al-Bîrûnî's India", a.e., s. 190; Mohammad Aslam, "Al-Bîrûnî's Methodology in India", a.e., s. 329-335; Bashir Ahmed Dar, "Al-Bîrûnî on Hindu Religious Thought", a.e., s. 336-343; F. J. Goldsmid, "Sachau's Al-Bîrûnî", *JRAS* (1951), s. 129-142; Kemal Ataman, "Re-Reading al-Bîrûnî's India: A Case for Intercultural Understanding", *Islam and Christian-Muslim Relations*, XVI/2, Birmingham 2005, s. 141-154.

ALİ İHSAN YİTİK

TAHKÎKU'I-MENÂT

(bk. MENÂT).

TAHKÎM

(التحكيم)

Siffin Savaşı'nda
(37/657)

hilâfet meselesinin
Kur'an'a göre çözülmek üzere
hakemlere havale edilmesi işi
(bk. SİFFİN SAVAŞI).

TAHKÎM

(التحكيم)

Aralarında
hukukî ihtilâf bulunan kişilerin
bu ihtilâfı çözüme bağlaması için
üçüncü kişiyi
hakem tayin etmesi anlamında
fıkıh terimi.

Sözlükte "bir konuda hüküm ve karar vermeyi bir kişiye bırakmak" anlamındaki **tahkîm** fıkıh terimi olarak "aralarında hukukî ihtilâf bulunan tarafların bu ihtilâfı çözüme bağlaması için üçüncü kişiyi ya da kişileri hakem tayin etmesi ve bu hususta yaptıkları sözleşme" demektir. Tahkîmin taraflarına **muhakkim**, uyuşmazlığı çözmesi istenen kişiye **hakem** (**muhakkem**) denir. Kur'an-ı Kerim'de hakem kelimesi üç yerde (en-Nisâ 4/35; el-En'âm 6/114), tahkîm masdarından türeyen fiiller iki yerde (en-Nisâ 4/65; el-Mâide 5/43) geçer. Hadislerde hakem bilinen anlamı yanında "hâkim ve yönetici" anlamında, tahkîm ve yakın anlamlı **tehâküm**, **ihkâm** masdarlarından türeyen fiiller ise "hakem tayin etme, hakeme veya hâkime gitme" mânalarında kullanılmıştır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "hkm" md.). Tahkîm konusu fıkıh eserlerinin nikâh, talâk, kazâ ve edebül-kâdî bölümlerinde ele alınmıştır. *Mecelle*'nin 1869-1877. maddeleri tahkîmle ilgilidir. Hukukî uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında resmî yargı yoluna nisbetle sınırlı bir kazâî prosedür içeren ve insanlık tarihinde uzun bir geçmişi olan tahkîm usulü İslâm öncesi Arap toplumunda yaygın biçimde uygulanıyordu. İslâm âlimleri, konuya ilişkin âyetlerin delâleti yanında Hz. Peygamber'in söz ve uygulamalarına dayanarak tahkîmin meşruiyeti hakkında görüş birliğine varmış; fıkıh literatüründe tahkîmin değişik hukuk dallarındaki işlevi, hakemde aranacak nitelikler vb. hususlar üzerinde geniş biçimde du-

rumuştur. İslâm hukukçuları genellikle hâkim için gerekli görülen müslüman olma, edâ ehliyetine sahip bulunma, adalet sıfatını taşıma ve fıkıh bilgisine sahip olma şartlarının hakemde de bulunması gerektiği görüşündedir (daha geniş bilgi için bk. HAKEM).

Tahkîmin Konusu. İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu tahkîmin bir çeşit sulh olduğu, dolayısıyla sulhun câiz görülmediği durumlarda tahkîmin de câiz olmadığı kanaatindedir. Buna göre tarafların yalnızca kendilerini ilgilendiren haklar söz konusu ise tahkîm geçerlidir. Bir başka anlatımla af ve ibrânın sahih olduğu alım, satım, kefalet, şüf'a, nafaka gibi takdir ve değerlendirmeye konu olabilen hususlarda tahkîm yapılabilir. Buna karşılık doğrudan kamu otoritesini ilgilendiren, içinde kul hakkının bulunmadığı Allah hakları (kamu davaları) tahkîme konu olamaz. Bu yaklaşımla modern hukukta tahkîm için getirilen kamu düzeni şartı arasında benzerlik görülmektedir. Allah ve kul haklarının birlikte bulunduğu kısas, zina iftirasının cezası, nikâh, talâk, nesep, liân ve âkilenin ödeyeceği diyet gibi hususlarda tahkîmin câiz olup olmadığı tartışmalıdır. Hanbelîler'deki bir görüşe ve diğer üç mezhepteki hâkim kanaate göre kısas ve kazf cezası tahkîme konu yapılamaz. Hanefî mezhebinde nikâh, talâk, kefalet, kefâretler, yaralama bedeli ve diğer takdire açık konularda tahkîme gidilebilir; liân ve âkilenin ödeyeceği diyet konularında ise gidilemez. Bazı ayrıntılarda farklılıklar bulunmakla birlikte Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde genellikle bu tür hakların kapsamına giren hususlarda sadece malî nitelikli olanların tahkîme konu olabileceği benimsenmiştir. Öte yandan Hanbelî mezhebindeki bir görüş, hakemlerin kamu otoritesince tayin edilen hâkimin bakabileceği bütün davalara bakıp karara bağlayabileceği yönündedir (Abdurrahman b. Muhammed en-Necdî, VII, 521). Benzer görüş ayrılıkları modern hukukta da görülmektedir.

Tahkîm Sözleşmesinin Kuruluşu. Genellikle bir usul hukuku sözleşmesi kabul edilen tahkîm kuruluşu bakımından borçlar hukuku hükümlerine tâbidir. Dolayısıyla tahkîm sözleşmesinin kuruluş ve geçerliliği için aranan şartlar, İslâm borçlar hukukunun umumi hükümlerinden ve diğer akid türlerinden pek farklı değildir (ayrıca bk. AKİD; SULH). İslâm hukukunda genelde ihtiyarî tahkîm söz konusu olduğu için hakemi seçme yetkisi taraflara aittir; ancak bazı durumlarda hakem devlet ta-

rafından doğrudan tayin edilebilir. Tarafların kendileri lehine şahitlik yapamayacak bir kimseyi hakem olarak belirlemesi gerekir. Tarafların belirlediği hakeme hâkim tarafından icâzet verilmesi halinde hakem onun nâibi konumunda olur. Karı koca arasındaki anlaşmazlıklarda taraflar meseleyi hâkime intikal ettirmeden aralarında hakem tayin edebileceği gibi durum mahkemeye intikal ettiği zaman hâkim de tahkîme başvurabilir. Uyuşmazlık konusunun tahkîme elverişli olması durumunda devlet yetkilileri gerek iç hukuk ilişkilerinde gerekse milletlerarası ilişkilerde kamu adına tahkîm sözleşmesine taraf olabilir. İslâm hukukunun teşekkül ettiği dönemlerde bugünkü anlamda çok yönlü ticarî ilişkiler bulunmadığından klasik kaynaklarda kurumsal ve milletlerarası ticarî tahkîm gibi tahkîm çeşitlerine yer verilmemekle birlikte fıkıhın genel ilkeleri çerçevesinde bu konularda yeni düzenlemeler yapılabilir. Fakihler tarafların uyuşmazlık konusunu, hakemin ve tarafların uyuşmazlığı kuralları belirten yazılı belge üzerinde mutabakat sağlamalarını bir zorunluluk olarak görmez; ancak tahkîm sonuç itibarıyla bir anlaşma olduğundan tarafların bu hususlarda yazılı kurallar koymasına İslâm hukuku açısından bir engel yoktur. Yine fıkhîta hakeme ücret verilmesinin hükmü üzerinde durulmamakla birlikte hakemlerin taraflar arasındaki uyuşmazlığı karara bağlamak için emek sarfettikleri ve İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren yargı işini yürüten hâkimlere ücret verildiği dikkate alındığında İslâm hukukunun genel ilkelerine göre hakemlerin ücret almasına engel bulunmadığı söylenebilir.

Tahkîm ile Genel Yargı Arasındaki Farklar. 1. Hâkim kendisini tayin eden siyasi otorite adına genel bir velâyet yetkisine sahip olduğundan görev yaptığı yerdeki bütün kişiler hakkında hüküm verebilir. Hakemin yetkisi ise sadece kendisinin hakemliğini isteyen taraflarla sınırlıdır. 2. Hakemin görev yapabilmesi için tarafların rızası gerekir, hâkim için böyle bir şart söz konusu değildir. 3. Hakemlik bir bölge ile sınırlı değildir; hâkimin yetkisi istisnaî durumlar dışında görev yaptığı yerdeki davalarla sınırlıdır. 4. Hâkimin hükmü bazan davaya taraf olanların dışındakileri de ilgilendirir. Tahkîmde ise hakemin kararı taraflardan başkasını etkilemez. 5. Karar öncesinde tarafların hakemi azletme yetkisi vardır, hâkimin ise davacı veya davalılar tarafından azli mümkün değildir. 6. Tahkîm genel yargıya nisbetle daha aşağı ko-

numdadır, çünkü bakabileceği davalar sınırlıdır. 7. Bir hakem karar verme sürecinde hakkındaki suçlama sebebiyle şahitlerden birinin şahadetini reddetse de başka hakem onun şahadetini kabul edebilir. Hâkimin şahadetini reddettiği kimsenin şahadeti ise başka bir hâkim nezdinde de geçerli değildir. 8. Hakem tarafların izni olmadan başkasını hakem tayin edemez; tayin ettiği takdirde o hakemin verdiği hüküm resmî otorite tarafından onaylanmış olsa bile tarafların onayı olmadıkça geçersiz sayılır. Hâkim ise böyle bir izin olmadan yerine başka bir hâkimi vekil bırakabilir. 9. Tahkîmde aynı konuda hüküm vermeleri için birden fazla hakem tayin edilebilir. Genel yargıda ise çok hâkimli mahkeme bazı fakihlerce tasvip edilmez. 10. Hakem hüküm verdiği meclis dağılmadan önce kararını taraflara bildirmek zorundadır; hâkim için böyle bir zorunluluk yoktur. 11. Hakem, sağlıklı hüküm verebilmek amacıyla tarafları ya da şahitleri hapsedme gibi bazı yöntemlerle cezalandırma yetkisine sahip değildir. Onun yetkisi, sadece bu tür yollara başvurmadan elde edebildiği delillerle hüküm vermeye çalışmakla sınırlıdır. Hâkim ise tarafların ya da şahitlerin hapsedilmesine karar verebilir. 12. Hakem taraflardan biri aleyhine malî bir ceza veremez; hâkim ise bu yetkiye sahiptir.

Hakem Kararları. Fıkıhta hakemin uyuşmazlığı çözerken uyacağı özel kurallar konmamıştır. Bu hususta hakem tahkîmin konusunu, genel yargıdan farklarını, İslâm hukukunun genel prensiplerini, örf ve âdeti, tarafların inanç ve uygulamalarına ters düşmeyen yürürlükteki hukuk kurallarını dikkate almakla yükümlüdür. Hakem birden fazla ise kararın ittifakla alınması gerekir. Hakem karar hâkim tarafından onaylanırsa aynen mahkeme kararı gibi yerine getirilmesi gerekli ve bağlayıcı olur. Hanefîler'e göre hâkim kendisine arz edilen hakem kararını, hükmü hiçbir mezhebe veya kendisinin uyguladığı mezhebe uygun görmemesi halinde bozabilir. Diğer mezheplere göre ise hâkim, açık bir haksızlık ya da İslâm'ın genel esaslarına aykırılık söz konusu olmadıkça başka mezheplere uygun hakem kararını kendi mezhebine uygun olmadığı gerekçesiyle bozamaz.

Tahkîmin Sona Ermesi. Hakemin hükmünü vermesi, taraflar süre belirlemişse bu sürenin dolması, hakemin taraflardan biri veya her ikisince azledilmesi, istifası, ölmesi yahut medenî haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi ve hakeme gitme sebebini oluşturan uyuşmazlığın ortadan kalkmasıyla tahkîm sona erer. Sürenin bi-

timinin ardından hakemin vereceği karar geçersiz kabul edilir. Uyuşmazlık konusu malın hakemin kendisi ya da eşi ve çocukları gibi hukuken lehine şahitlik edemeyeceği akrabaları tarafından satın alınması yahut hakemin taraflardan birinin vekilliğini kabul etmesi de hakemliği sona erdirir; çünkü hakem bu durumda davanın tarafı haline gelmiştir. Hakemin kararını açıklamasından sonra taraflar tahkimden vazgeçemez; bu durumda neticeye razı olmasalar da hakemin kararı bağlayıcıdır. Taraflar, delillerini getirip hakemin huzurunda davalaşmaya başlamakla birlikte hakem henüz kararını açıklamamışsa Hanefîler, Şâfiîler'in bir kısmı ve Ahmed b. Hanbel'den nakledilen bir görüşe göre tahkimden vazgeçebilir; Mâlikîler'in çoğunluğu, bazı Şâfiîler ve Ahmed b. Hanbel'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise vazgeçemez.

BİBLİYOGRAFYA :

Şâfiî, *el-Üm* (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Beyrut 1393, V, 195; VIII, 305; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 29, 210; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 102; Sahnûn, *el-Müdevvene*, III, 49; Mâverdî, *Edebü'l-kâdî* (nşr. Muhyî Hilâl es-Serhân), Bağdad 1392/1972, II, 379-380; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, Kahire 1976, II, 372; Serahsî, *el-Mebsûl*, XVI, 111; XXI, 62; Ebû'l-Kâsim es-Simnânî, *Ravzatü'l-kuğât ve tarîku'n-necât* (nşr. Selâhaddin en-Nâhî), Beyrut 1404/1984, I-II, 78-79; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ali M. el-Bîcâvî), Kahire 1394/1974, II, 619; Kâsânî, *Bedâ'î's*, VII, 3; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VIII, 166-181, 483-484; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, Bulak 1314, IV, 193; Alâeddin et-Trablusî, *Mu'înü'l-hükkâm*, Kahire 1393/1973, s. 25; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadir*, VII, 315-320; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, Beyrut 1398, VI, 112; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, IV, 378-387; Derdîr, *eş-Şerhu's-şâgîr* (nşr. Mustafa Kemâl Vasfî), Kahire 1392, IV, 198-199; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), V, 382-448; Ali Haydar, *Dürrerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, IV, 805-815; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fikihü'l-İslâmî fi sebvihi'l-cedit*, Dimaşk 1964, I, 451, 555; Abdurrahman b. Muhammed en-Necdî, *Hâşiyetü'r-Ravzi'l-mürbi's*, Beyrut 1403/1983, VII, 521; Râsim Yeğengil, *Tahkim*, İstanbul 1974, tür.yer.; Fah-

reddin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı*, Ankara 1979, s. 27-28; Sâmîye er-Râşid, *et-Taḥkîm fi'l-alâkâti'd-devliyyeti'l-hâşşa*, Kahire 1984, tür.yer.; Bilmen, *Kamus*², VIII, 250-252; Kahtân Abdurrahman ed-Dürî, *Akdü't-tahkim fi'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kânûni'l-vaz'î*, Bağdad 1405/1985, tür.yer.; Mes'ad Awâd el-Cühenî, *et-Taḥkîm fi's-şer'ati'l-İslâmiyye ve'n-nüzumi'l-vaz'iyye*, Beyrut 1414/1994, tür.yer.; Mustafa Yıldırım, *İslâm ve Medenî Yargılama Hukukunda Tahkim*, İzmir 2000, tür.yer.; Fâtıma M. el-Avâ, *Akdü't-tahkim fi's-şer'ati'l-İslâmiyye ve'l-kânûn*, Beyrut 1423/2002, tür.yer.; Mahmûd Ebû Leyl, "et-Taḥkîm ve ešeruhü fi halli'l-ḥuşûmât fi dav'i's-şer'ati'l-İslâmiyye", *Dirâsât*, XII/8, Amman 1985, s. 9-55; Mahmûd Osman Şebbir, "Hücciyetü'l-hükmi't-tahkimî fi'l-fikhi'l-İslâmî", *Mecelletü's-şer'ati'l-İslâmiyye*, XX/61, Küveyt 1426/2005, s. 85-121; Hüseyin Çeliker, "İslâm Hukukunda Tahkim", *Diyanet İlmî Dergi*, XL/1, Ankara 2005, s. 17-46; "Taḥkîm", *Mv.F*, X, 233-247; M. Vefârîşî, "et-Taḥkîm", *el-Mevsû'atü'l-Arabîyye*, Dimaşk 2002, VI, 122-127.

MUSTAFA YILDIRIM

TAHLÛF

(التحليف)

Yemin ettirme anlamında fıkah terimi (bk. YEMİN).

TAHLÛL

(bk. HÛLLE).

TAHMASB

(طهماسب)

(ö. 984/1576)

Safevî şahı (1524-1576).

26 Zilhicce 919'da (22 Şubat 1514) İsfahan yakınlarındaki Şahâbâd'da doğdu. Safevî Devleti'nin kurucusu Şah İsmâil'in en büyük oğludur. Henüz iki yaşındayken

lalası Türkmen Emîr Han Musullu ile birlikte Horasan'a gönderildi ve altı yıl orada kaldı. 1521 baharında lalası ile beraber geri çağrıldı, yerine kardeşi Sâm Mirza yolandı. Bundan sonra babasının yanından ayrılmadı. Şah İsmâil'in vefatı üzerine henüz on yaşında iken tahta çıktı (19 Receb 930 / 23 Mayıs 1524). Saltanatının ilk yılları güçlü kabilelerin iktidar mücadelesiyle geçti. O sırada doğuda Özbekler, batıda Osmanlılar tarafından baskı altına alınmış durumdaydı. Emîrülümerâlik makamına tayin edilen Dîv Sultân-ı Rûmlü'nun iktidarı tamamıyla ele geçirmesi diğer kızılbaş kabileleri arasında oymakçılık taassubunun meydana çıkmasına sebep oldu ve iktidar mücadelesi alevlendi. Ustaclu Köpek Sultan'ın Dîv Sultân-ı Rûmlü'ya muhalefeti açığa çıktığında Özbekler de Herat'a saldırmışlardı. Dîv Sultan, Özbekler'e karşı koyma bahanesiyle ordusuyla harekete geçti ve kendisine destek veren Tekelü, Şamlü, Dulkadırlı, Varsak gibi kabilelerin yardımıyla Ustaclular üzerine yürüdü (Abdî Beg Şîrâzî, s. 61). 932'de (1526) Şah Tahmasb'in bizzat katıldığı savaşta Ustaclu Köpek Sultan ağır bir yenilgiye uğradı. Bu sayede Tekelüler'in gücü arttı. Ertesi yıl Dîv Sultân-ı Rûmlü'nun öldürülmesiyle iktidar Tekelü aşiretinden Çuha Sultan'a geçti. 937'de (1530) Tahmasb'in desteklediği Şamlülular, Çuha Sultan'ı öldürüp Tekelüler'i mağlûp etti (Hasan-ı Rûmlü, s. 308-310). Tekelüler Bağdat'a gittilerse de Bağdat hâkimi Muhammed Han Şerefeddinoğlu bunların ileri gelenlerini öldürttü (Bûdâk Münşî Kazvînî, s. 162) ve emîrülümerâlik makamı Hüseyin Han Şamlü'nun eline geçti. Öte yandan Çuha Sultan'ın sadık adamlarından olan ve Azerbaycan beylerbeyliği görevini yürüten Tekelü Ulama Han, Tebriz'i yağmaladıktan sonra Osmanlı Devleti'ne sığındı. Şah Tahmasb, güçlü kabilelerin mücadelesine şahit olduktan sonra yavaş yavaş idareyi eline almaya başladı. Özellikle Hüseyin Han Şamlü'nun 1533'te öldürülmesinin ardından tam anlamıyla duruma hâkim oldu.

Bu arada Safevî Devleti'ndeki iç karışıklıklardan faydalanan Özbek Hükümdarı Ubeydullah Han 930'da (1524) Horasan'a saldırarak Herat'ı kuşatmışsa da başarılı olamamış, 932'de (1526) kızılbaş reislerinin arasında çatışmalar yeniden başlayınca Horasan'a yürüyüp Merv'i ve Meşhed'i ele geçirdikten sonra Esterâbâd'a yönelmiş, Zeynel Han Şamlü'nun Özbekler'e karşı durmayıp Rey'e çekilmesiyle burayı ele geçirmişti. Bunun üzerine 10 Muharrem 935'te (24 Eylül 1528) Tahmasb büyük bir

Çihilsütun'un ana holünün batı duvarında Tahmasb'î (kırmızı giysili) sarayda eğlenirken tasvir eden resim